

ptus est, nempe anno 1120: post annos quatuordecim factus monachus Signiacensis, ordinis Cisterciensis, ut in notis ad Bernardi epistolam 85 dictum est.

3. Ex his omnibus apparet, tractatus De contemplando Deo, ac De natura et Dignitate amoris, qui Bernardo perperam adscripti fuerunt, esse ipsiusmet Guillelmi; cui proinde eos restituere atque hic edere operæ pretium est. Alia ejusdem Guillelmi opuscula, superius indicata, exstant in tomo quarto Bibliothecæ Cisterciensis.

GUILLELMI

ABBATIS SANCTI THEODERICI PROPE REMOS, POSTEA MONACHI SIGNIACENSIS

TRACTATUS

DE CONTEMPLANDO DEO ⁽¹⁴⁾.

PROCEMIUM.

1. In lacu miseræ, et in luto fæcis jam pene putrefactus, et in limo profundi infixus, in quo non est substantia, de profundis dolorum meorum ad te clamo, Domine; Domine, exaudi vocem meam. Siquidem in ultionem formæ tuæ (qua me tibi conformaveras, Creator bone, creans me ad imaginem et similitudinem tuam) quam neglexi et perdidi, in hujus miseræ formam qua miser sum, deformasti me, et cum iniquitate deprimente in limo peccati infixus sum inferius. Posuisti super me manum justii et occulti iudicii tui, prementem super me, ne resurgam. Nec in lacu, nec in luto, nec in limo substantiam, Domine, invenio, cui innitar ut exeam, quam apprehendam ut extrahar. Lacus inferni non habet fundum, nisi desperationis profundum. Lutum fæcis, corruptio naturæ quo semper mergar, habet; per quod resurgam, non habet; imo impedit et obligat. Limus profundi, amor carnis, ima semper petens, et insatiabilitatis profundum, justo iudicio tuo tenet me infixum.

2. Sed, o Domine, abyssus abyssum invocat: abyssus profundissimæ miseræ meæ abyssum altissimæ misericordiæ tuæ. Quærens substantiam cui innitar, quam apprehendam, nullam usquam invenio nisi te, qui vere certa et solida es substantia, non nisi ex te ipso subsistens, a quo etiam quæ sunt, omnia habent esse. Sed quid dico, Invenio? Jam si te invenissem, solide subsisterem. Quæro ubi inveniam quem dilexit anima mea. Circumeo civitatis hujus magnæ, sæculi hujus vicos. Vivunt sibi qui, sicut dicit Apostolus, *alienati sunt a vita Dei* (Ephes. iv, 18). Circumeo plateas, latas sæculi vias; et omnia quæ intra me sunt, vel extra me, magnis clamoribus, certis scilicet rationibus ad interiora mea me revocant, testificantia ex te, regnum Dei intra me esse, ut intus in cubili cordis te quæram, quem exiens extra non invenio. Ecce intus sum. Annuntiate mihi, omnia interiora mea, num

quem diligit anima mea vidistis? Respondetque mihi memoria mea: Penes me est. Ubi, inquam? Tu enim mare magnum, in te reptilia quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis (Psal. ciii, 25). Non inquit, cum reptilibus, vel in homine eum quæras. Ubi ergo? In amore. Ibi est sedes ejus, ibi cubiculum ejus. Amoris affectus in te naturaliter est. Quem quæris, si in amore tuo est, in te est: si ibi non est, in te non est. Sed quem quæris, non quæreris, si non amares. Habes ergo quem quæris, et penes te est. Sed non eo frueris, nisi ego tecum tota adsim.

3. Noli ergo me in aliena dividere et dissipare, totam me ad te in eum collige: et habebis fruendi copiam, memoriam abundantis suavitatis ejus eructabis, et in justitia ejus exultabis. Imo totæ ingrediamur, o memoria mea, et omnes affectiones meæ, ingrediamur: et memorando, intelligendo, et videndo fruamur summo bono, et omnibus bonis ejus. Prorsus penes me est, in amore meo cum invenio; quia certa conscientia amo eum, et amplius et perfectius amare amo et desidero. Totis ergo in eum feramur amplexibus, et osculis incumbamus. Amande, tremende, colende, suavis et mitis, et multæ misericordiæ, dignare amplexum meum, qui dignatus es naturam meam; dignare me osculo charitatis tuæ, qui naturæ meæ dignatus es unire naturam tuam. Amplexus noster est ad te, affectuum et operum conatus et extensio ad fruendum te. Osculum nostrum, cum puræ mentis purum tibi porrigimus affectum amplexus tuus ad nos, dignatio visitationis et consolationis tuæ. Osculum tuum, revelatio et infusio gratiæ tuæ. Læva etiam temporalis consolationis tuæ, Domine, non desit, sed sit sub capite meo ad utendum. Dexterâ vero tuâ spiritualis, de spiritualibus et æternis consolatio tua, totum me amplectatur ad fruendum. Et in amplexu charitatis tuæ, in osculis dulcedinis tuæ, in pace in id ipsum dormiat et requiescat anima mea; quo-

(14) In quibusdam manuscriptis, *Liber Soliloquiorum S. Bernardi*.

niam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me (Psal. iv, 9, 10).

CAPUT PRIMUM.

Anima Deum amans se a terrenis et vitiis purgatam sursum elevari rogat.

1. Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas (Isa. ii, 3). Intentiones, cogitationes, voluntates, affectiones, et omnia interiora mea, venite, ascendamus in montem, vel locum, ubi Dominus videt, vel videtur. Curæ, sollicitudines, anxietates, labores, pœnæ, servitutes, exspectate me hic, cum asino, corpore isto; donec ego cum puero, ratio scilicet cum intelligentia, usque illuc properantes, postquam adoraverimus revertamur ad vos (Gen. xxii, 5). Revertemur enim, et heu! revertemur quam citissime: abducit enim nos a vobis charitas veritatis, sed propter fratres abdicare et abjurare vos non patitur veritas charitatis. Sed licet retrahat vestra necessitas, non propter vos omnino omittenda est illa suavitas. *Domine Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam et salvi erimus* (Psal. lxxix, 20). Sed heu! heu! Domine Deus, quam præproperum est, quam temerarium, quam inordinatum, quam præsumptuosum, quam alienum a regula verbi veritatis, et sapientiæ tuæ, corde immundo velle videre Deum! Sed, o summa bonitas, summum bonum, vita cordium, lux oculorum interiorum, propter bonitatem tuam, Domine, miserere: hæc est enim mundatio mea, hæc fiducia mea, hæc justitia, contemplatio bonitatis tuæ, bone Domine. Ergo, o Domine Deus meus, qui dicis animæ meæ, modo quo tu scis, *Salus tua ego sum* (Psal. xxxiv, 3): rabboni, summe magister, unice doctor videndi quæ videce desidero, dic cæro, mendico tuo, *Quid vis faciam tibi?* (Luc. xviii, 41.) Et tu scis, qui jam hoc ipsum das, quam ex omnibus suis recessibus, abjectis procul omibus sæculi hujus altitudinibus, pulchritudinibus, dulcedinibus, et quidquid concupiscentiam carnis, vel oculorum, vel ambitionem spiritus attentare potest, vel solet, tibi dicat cor meum: *Exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram. Ne avertas faciem tuam a me; ne declines in ira tua a servo tuo* (Psal. xxvi, 8, 9).

2. Impudens quippe et improbus sum, o adjutor meus antique et susceptor indefesse. Sed vide quia amore amoris tui hoc facio. [Cum enim ex munere gratiæ tuæ; Domine, ad ea quæ carnis sunt, faciem cordis non habeam, sed posueris ea mihi deorsum; et mundum, et quæcumque ejus sunt, posueris mihi deorsum: quid est, obsecro, quod in toto corde meo exquirens te, cum faciem tuam apprehendisse me gratulor, quam solam facies mea desiderat, repente me invenio seorsum? cur eam abscondis? Numquid arbitraris me inimicum tuum? num consumere tu me vis peccatis adolescentiæ meæ? numquid ego non sum ad te conversus, vel tu adhuc es a me aversus?

A Si non sum conversus, Deus virtutum, converte me: si tu es aversus, Deus virtutum, convertere. Tu dixisti, *Si converteris, Israel, convertere* (Jerem. iv, 1); et iterum, *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (Zachar. i, 3). Tu scis domum gratiæ tuæ in corde pauperis tui: paratum cor meum, Deus, paratum cor meum. Præcipe quod vis, fac me intelligere quod præcipis; da posse, qui dedisti velle, et fiet in me vel de me quidquid vis. Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus (15).]

3. Respondet quippe mihi intus in anima mea et mente mea, tumultuans in me, et concutiens omnia interiora mea vox testificationis tuæ: et caligant oculi mei interiores a fulgore veritatis tuæ, ingerentis mihi quia non videbit te homo et vivere poterit. Ego enim vere in peccatis totus usque adhuc necdum potui mori mihi, ut vivam tibi: sed tamen, ex præcepto tuo, et dono tuo sto in petra fidei meæ, fidei Christianæ, in loco qui vere est penes te, in quo, ut possum, interim fero patienter, et amplector, et deosculor tegentem et protegentem me dexteram tuam; et aliquoties contemplans, et videre gestiens posteriora videntis me, et percurrens semitam dispensationis humanæ Christi Filii tui suspicio. Sed cum accedere gestio ad eum, vel sicut hæmorrhoida illa infirmæ et miseræ animæ meæ a salutifero tactu vel fimbriæ ejus quasi furari gestio sanitatem (Matth. ix, 20 22): vel sicut Thomas ille vir desideriorum, totum eum desidero videre et tangere; et non solum, sed accedere ad sacrosanctum lateris ejus vulnus, ostium arcæ quod factum est in latere, ut non tantum mittam digitum vel totam manum, sed totus intrem usque ad ipsum cor Jesu, in Sanctum sanctorum, in arcam testamenti; ad urnam auream, animam nostræ humanitatis continentem intra se manna divinitatis: heu! dicitur mihi, *Noli me tangere* (Joan. xx, 25, 17); et illud de Apocalypsi, *Foris canes* (Apoc. xxii, 15): sicque cum dignis conscientiæ meæ verberibus expulsus et propulsus, improbitatis et præsumptionis meæ pœnas cogor luere; rursumque in petram meam me recipiens, quæ refugium est herinaciis (Psal. ciii, 18), spinis, peccatorum plenis, reamplector et reosculor tegentem, et protegentem me dexteram tuam: et, ex eo quod vel leviter sensi vel vidi, magis accenso desiderio vix patienter exspecto ut a me auferas manum tegentem, et infundas gratiam illuminantem; ut tandem aliquando secundum responsum veritatis tuæ mortuus mihi et vivens tibi, revelata facie ipsam tuam faciem incipiam videre, et affici tibi a visione faciei tuæ.

4. Et, o facies, facies, quam beata facies, quæ affici tibi meretur videndo te; ædificans in corde suo tabernaculum Deo Jacob, et omnia faciens secundum exemplar quod ei ostenditur in monte, hic vero et competenter cantatur: *Tibi dixit cor meum:*

(15) Quæ includuntur uncis, desunt in editione Bibliothecæ Patrum Cisterciensium.

Exquisivit te facies mea, faciem tuam, Domine, requiram! (Psal. xxvi, 8.) Itaque, ut dixi, ex dono gratiæ tuæ contemplans omnes angulos conscientiæ meæ vel terminos, unice et singulariter desidero videre te, ut omnes fines terræ meæ videant salutare Domini Dei sui, ut amem, cum videro, quem amare hoc est vere vivere. Dico enim mihi in languore desiderii mei: Quis amat quod non videt? quomodo potest esse amabile quod non est aliquatenus visibile? Sed te desideranti amabilia quidem tua occurrunt, et a cælo et a terra, et ab omni creatura tua se mihi ultro offerunt, et ingerunt, o in omnibus adorande et amabilis Domine. Quæ quanto te manifestius et verius prædicant et approbant amabilem, tanto ardentius te mihi faciunt desiderabilem: sed heu! non ad fruendi perfectam suavitatem et gaudium, sed ad intentionis [al. add. et intensionis] et defectus (non tamen sine aliqua suavitate) tormentum. Sicut enim mea non tibi perfecte placent oblata, nisi mecum: sic bonorum tuorum contemplatio reficit nos quidem dulciter, sed non satiat perfecte nisi locum.

CAPUT II.

Anima Deum desiderans mole corporis se gravari queritur.

5. Hæc est animæ meæ assidua exercitatio, hinc assidue scopo spiritum meum; et cum bonis et amabilibus tuis, quasi pedibus et manibus, et totis in nitens viribus sursum tendo ad te; in te, summe amor, summum bonum: sed quanto tendo fortius, tanto retrador durius in terram, in memetipsum, sub memetipso. Sic ergo respiciens et discernens et dijudicans me ipsum, factus sum mihi ipsi de me ipso laboriosa et tædiosa quæstio: tamen, Domine, certus sum per gratiam tuam, desiderium desiderii tui, et amorem amoris tui habere me in toto corde et in tota anima mea. Huc usque te faciente profeci, ut desiderem desiderare te, et amem amare te: sed hoc amans quid amem nescio. Quid est enim amare amorem, desiderare desiderium? Amore amamus si quid amamus, desiderio desideramus quidquid desideramus. Sed forsitan cum amo amorem, non amo amorem quo amo quod amare volo, et amo quidquid amo, sed me amantem, cum in Domino laudatur et amatur a me anima mea, quam procul dubio detestarer, et odio haberem, si eam alibi quam in Domino et in ejus amore invenirem. Sed et de desiderio quid dicemus? Si dicam, Desidero esse desiderans, jam me invenio desiderantem: sed numquid desiderium tui desiderantem, quasi non habeam, aut desiderium majus quam habeam?

6. Cum igitur hoc modo deficient et caligent et cæcutiant interiores oculi mei, oro ut citius a te aperiantur, non sicut aperti sunt Adæ carnales oculi, ut videret confusionem suam (Gen. iii, 7); sed ut videam, Domine, gloriam tuam: ut oblitus parvitas et paupertatis meæ, totus erigar, et ruam in amplexus tui amoris, videns quem amavero, et amans

quem videro; et moriens in me, vivere incipiam in te; et bene mihi sit in te, cui pessime est in se. Sed festina, Domine, ne tardaveris. Habet enim sapientiæ tuæ gratia, Domine, vel gratiæ tuæ sapientia, sua compendia: et quo rationis vel ratiocinationis nullis argumentis, nullis discussionibus, quasi quibusdam scalis conscenditur, ad torrentem scilicet voluptatis tuæ, ad plenum amoris tui gaudium: cui hoc datum est, fideliter quærens, fideliter pulsans, sæpe repente ibi se invenit. Sed, o Domine, si quando, quod quam rarum est, me in aliqua hujus gaudii parte invenio; clamo, vociferor: *Domine, bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula* (Matth. xvii, 4): fidei unum, spei unum, amor unum. Numquid nescio quid dicam, cum dico, *Bonum est nos hic esse?* Sed repente cado in terram, quasi mortuus, et respiciens nihil video, et me ubi prius eram invenio, in dolore scilicet cordis et afflictione spiritus. *Usquequo, Domine? usquequo? Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* (Psal. xii, 1, 2.) Quamdiu non permanebit spiritus in hominibus, quia caro sunt (Gen. vi, 3): sed venit, et vadit, et spirat ubi vult (Joan. iii, 8). Sed in convertendo Dominus captivitatem Sion, facti erimus sicut consolati. Tunc repletur gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione (Psal. cxxv, 1, 2). Interim heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea (Psal. cxix, 5, 6). Sed respondet mihi intus in corde meo veritas consolationis tuæ, et consolatio veritatis tuæ.

CAPUT III.

An et quomodo detur inæqualitas amoris in beatis.

7. Est amor desiderii, et est amor fruitionis. Amor desiderii meretur aliquando visionem, visio fruitionem, fruitio amoris perfectionem. Gratias ago gratiæ tuæ, qui loqui dignaris ad cor servi tui, et anxii ejus quæstionibus aliquatenus respondes. Suscipio, et amplector hanc Spiritus tui arrham, et lætus exspecto in arrha promissionem tuam. Desidero itaque amare te, et amo desiderare te, et hoc modo curro, ut apprehendam in quo apprehensus sum; scilicet ut amem te perfecte aliquando, quia prior nos amasti, amande et amabilis Domine. Sed estne aliquando aut alicubi, Domine, hæc amoris tui perfectio, hæc in amore tuo beatitudinis consummatio, ut sitiens anima ad Deum fontem vivum, sic satiatur, sic impleatur, ut dicat, Sufficit? Miror quicumque, ubicumque ille sit, si non deficit; si dicit, Sufficit. Sed ubi istius sufficientiæ est defectio, quæ potest esse perfectio? Nusquam igitur, et nunquam perfectio. Sed et injusti, Domine, numquid regnum tuum possidebunt? Injustus autem est qui non tantum desiderat, et debitorem se sentit et intelligit te amare, quantum ab aliqua creatura rationali possibile est amari te. Constat etiam beata illa Seraphim, quæ a vicinitate præsentis tuæ, a claritate visionis tuæ Ardentes et interpretantur et sunt, plus amare te, quam aliquem qui minor est in regno

cœlorum. Qui si in regno cœlorum non dicam minimus, sed nonnullus est utique, tantum desiderat amare te quantum ab aliquo vel potes amari vel debes, et hoc forsitan est, in quem desiderant angeli prospicere (*I Petr.* 1, 12). Desiderat ergo beatus ille minor, quicumque ille est, tantum te amare quantum amat quicumque plus eo amat, non æmula insectatione, sed pia et devota imitatione. Si vero et in amore proficit, quanto dulcius illuminantis oculus in interiora procedit, tanto dulcius sentit et intelligit, si ingratus non est et injustus, et te plus posse amari, et se debitorem plus amare, vel quantum te amant Cherubim et Seraphim. Sed qui desiderat quod assequi non potest, miser est. Miseria vero a regno beatitudinis prorsus aliena est. Assequitur ergo quod desiderat quisquis ibi aliquid desideret.

8. Quid dicemus ad hæc? quid inquam dicemus? Loquere, obsecro, Domine, quia audit servus tuus. Numquid et magni et parvi omnes qui sunt in regno Dei, unusquisque in suo ordine amat et amare desiderat, et amoris unitas non sinit ut sit diversitas; dum amat, cui datum est hoc, ardentius: minor autem in amore sine invidia bonum ubicumque videt, amat quod ipse sibi desiderat; et habet utique amorem, quantuscumque est, quem in amante habet et amat? Nimirum amor est qui amatur, qui ex magna bonitatis suæ affluentia et natura amantes et coamantes, gaudentes et congaudentes, pari implet gratia, licet dispari mensura; et quanto se amantium sensibus largius infundit, tanto eos sui capaciores efficit, satietatem faciens, sed sine fastidio; de ipsa satietate non minuens desiderium, sed augens, remota omni anxietudinis miseria. Amor enim est, ut dictum est, qui amatur, qui a voluptatis suæ torrente omnem ab amatore suo repellit vel in satietate fastidii, vel in desiderio anxietudinis, vel in zelando invidiæ miseriam: illuminans eos, ut dicit Apostolus, *a claritate in claritatem* (*II Cor.* 11, 18), ut in lumine videant lumen, et in amore concipiant amorem. Hic est enim fons vitæ qui semper fluit, et nunquam pereffluit. Hæc est gloria, hæc sunt divitiæ in domo beati amatoris tui, quia præsto est desideranti: et amanti quod desiderat et quod amat. Ideoque et qui desiderat, semper amat desiderare; et qui amat, semper desiderat amare et desideranti et amanti quod desiderat et amat sic facis abundare, o Domine, ut nec anxietas desiderantem, nec fastidium affligat abundantem. Et numquid, obsecro, Domine, hæc est vita æterna, de qua cantat Psalmus: *Et vide si via iniquitatis in me est, et deduc me in via æterna* (*Psal.* cxxxviii, 24)? Hæc est affectio, hæc est perfectio: sic semper ire, hoc est pervenire. Unde Apostolus tuus, qui paulo ante dixerat, *Non quod acceperim aut perfectus sim, sequor autem si comprehendam a quo comprehensus sum in Christo Jesu: unum autem quæ retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens me ad destinatum persequor ad bravium*

supernæ vocationis Dei in Christo Jesu: Quicumque ergo, inquit, perfecti sumus, hæc sentiamus (*Philipp.* 111, 12-15).

CAPUT IV.

Deum propter se, cætera omnia nonnisi propter Deum diligere debere.

9. Et hoc est amare tuum, quo amas te amantes, a dulcedine bonitatis tuæ quam habes ad creaturam tuam, Creator bone, inspirare eis hoc desiderium amandi te, et amorem quo amant, et desiderare et amare te. Non enim afficeris ad nos, vel a nobis, cum nos amas: sed es, qui semper id ipsum es; cui hoc est esse quod esse bonum: bonum autem tibi in te, et omni tuæ in te creaturæ. Nos autem a te, ad te, et in te afficimur, cum te amamus, qui possumus misero aliquo modo esse, et non amare te; id est, esse, et male esse. Tibi autem qui semper idem es, nihil accedit, si amando proficimus ad te: nihil decedit, si deficimus a te. Cum autem nos amas, nonnisi propter te nos amas; cum verissima summæ justitiæ regula etiam nos nil amare permittat extra te. Et certe possibile est amori Deum amantis, ubi magna occurrit gratia, eo proficere, ut nec te nec se amans propter se, et te et se propter te solum amet: et per hoc reformatur ad imaginem tuam ad quam creasti eum, qui ex veritate præstantissimæ naturæ tuæ, et natura veritatis tuæ, nec te nisi propter te, nec angelum, nec hominem amare potes nisi propter te.

10. Et, o felicem et felicissimam animam quæ Deo sic a Deo meretur affici, ut per unitatem Spiritus in Deo solum amet Deum, non suum aliquid privatam, nec nisi in Deo amet se ipsum: et Deus in ipso amet vel approbet quod amare vel approbare debet Deus, id est, se ipsum; imo quod solum debet amari, et a creatore Deo, et a creatura Dei. Amoris enim vel nomen, vel affectus, nulli competit vel debetur, nisi tibi soli, o vere amor et amande Domine. Et hæc est in nobis voluntas Filii tui, hæc pro nobis oratio ejus ad te Deum Patrem suum: *Volo ut, sicut ego et tu unum sumus, ita et in nobis ipsi unum sint* (*Joan.* xvii, 11, 21). Hic est finis, hæc est consummatio, hæc est perfectio; hæc est pax, hoc est gaudium Domini, hoc est gaudium in Spiritu sancto, hoc est silentium in cælo. Quamdiu quippe in hac sumus vita, hoc felicissimæ pacis silentio in cælo, id est in anima justi quæ sedes est sapientiæ, aliquando fruitur affectus: sed hora est dimidia vel quasi dimidia, intentio vero de reliquiis cogitationis diem festum perpetuum agit tibi. In illa vero beata et æterna vita de qua dicitur, *intra in gaudium Domini tui* (*Matth.* xxv, 21, 23), sola erit perfecta et æterna fruitio, et tanto felicior, quanto jam remotis omnibus quæ hoc tardare vel impedire videntur, amoris ejus indissolubilis æternitas, irrefragabilis perfectio, incorruptibilis erit beatitudo.

CAPUT V.

Supra Deum nihil amandum, ultra quem nihil appeti potest.

11. O amor, veni in nos; posside nos. Dispareant a facie tua in nobis omnia fœditatis nomina, quæ a concupiscentia carnis et oculorum et superbia vitæ huic innascuntur affectui, quasi spuria quædam vitulamina: affectui, inquam, qui amor in nobis dicitur, et corrumpitur sæpius morbis animæ a te et ad te creatæ; ad te solum concreatus, et concretus, et reluctans noster affectus legi naturali et reclamans, cogitur vocari gula, luxuria, avaritia, et his similia, qui incorruptus et in sua permanens natura ad te solum est, Domine, cui soli amor debetur. Est enim animæ rationalis amor, sicut dixit quidam servus tuus, motus vel quieta statio, vel finis, ultra quem nihil appetat, vel appetendum iudicet voluntatis appetitus. Ultra te vero, vel supra te qui quærit aliquid tanquam melius te, nihil est quod quærit, quia nihil est melius vel dulcius te: ideoque nihil efficitur recedendo a te, qui solus amandus es vere, et fornicatur et luxuriat in alienis affectibus, aliena, ut dixi, nomina habentibus. Amor enim, ut dictum est, et sæpe dicendum est, ad te solum est, Domine, in quo solo est quidquid vere est, ubi quieta et segura statio; quia Deum timere timore amoris casto, et mandata ejus observare, hoc est omnis homo.

CAPUT VI.

Deum priorem dilexisse nos, et ad amandum nos provocasse per Filium.

12. Recedat itaque ab anima mea omnis iniustitia: ut te diligam Dominum Deum meum ex toto corde meo, et ex tota anima mea, et ex omnibus viribus meis: recedat omnis zelotypia, ne tecum aliquid amem quod propter te non amem, o vere amice amor, et vere Domine. Cum vero propter te aliquid amo, non illud amo, sed te, propter quem amo quod amo. Tu enim vere solus es Dominus, cujus dominari super nos, hoc est salvare nos: nostrum vero servire tibi, nihil est aliud quam a te salvari. Quæ enim salus tua, o Domine, cujus est salus, et super populum tuum benedictio tua, nisi quod a te accepimus, ut amemus te, vel amemur a te? Idcirco, Domine, filium dexteræ tuæ, hominem quem confirmasti tibi, Jesum, id est Salvatorem, appellari voluisti: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Matth. 1, 21), et non est alius in quo sit salus (Act. 14, 12), qui docuit nos amare se, cum usque ad mortem crucis prior ipse dilexit nos, et lavit nos amando et diligendo, suscitans nos, ut amemus eum qui prior usque in finem dilexit nos. Hæc est justitia filiorum hominum: Ama me, quia amo te. Rarus autem est qui dicere possit: Amo te, ut ames me. Hoc tu fecisti, quia, sicut clamat et prædicat servus amoris tui, prior dilexisti nos (I Joan. 14, 19). Et sic plane, sic est. Amasti nos prior, ut amaremus te: non quod egeres amari a nobis sed quia id ad quod nos fe-

Amasti, esse non poteramus nisi amando te. Ideoque multifariam multisque modis olim Deus locutus patribus in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio (Hebr. 1, 1, 2), in Verbo tuo quo cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Loqui tuum in Filio tuo non aliud fuit, quam in sole, id est in manifesto, ponere tabernaculum tuum.

13. Quantum et quomodo nos amasti, qui proprio Filio non pepercisti, sed pro nobis omnibus eum tradidisti (Rom. VIII, 32), qui etiam dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis! (Galat. II, 20.) Hoc est Verbum tuum ad nos, Domine, hic omnipotens Sermo, qui, dum medium silentium tenerent omnia, profundum scilicet erroris, a regalibus sedibus venit, durus errorum debellator, et dulcis amoris commendator (Sap. XVIII, 14-16). Et quidquid fecit, quidquid dixit in terra, usque ad opprobria, usque ad sputa et alapas, usque ad crucem et sepulcrum, non fuit nisi loqui tuum nobis in Filio, amore tuo provocans et suscitans ad te amorem nostrum. Sciebas enim, Creator animarum Deus, in animabus filiorum hominum cogi non posse, sed provocari oportere affectum istum: simul etiam quia ubi coactio, jam nec libertas; ubi nec libertas, nec justitia. Tu autem, Domine juste, salvare nos volebas, qui nullum salvas nec damnas nisi juste, ipse nobis formans iudicium et causam, sedens super thronum, et iudicans justitiam, sed quam tu fecisti (Psal. IX, 5); ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo (Rom. III, 19): cum misereris cujus misereris; et misericordiam præstas cujus misertus eris (Rom. IX, 15). Voluisti ergo ut amaremus te: qui nec juste poteramus salvari nisi amaremus te; nec amare te poteramus nisi procederet a te. Ergo, Domine, sicut apostolus amator tui dicit, et nos jam diximus, prior dilexisti nos, prius diligis omnes dilectores tuos.

CAPUT VII.

Quali amore Deus nos diligit.

14. Sed nos, Domine, te diligimus affectu amoris a te nobis indito: tu vero, conditor omnium et affectuum bonorum, et animarum afficiendarum, numquid accidenti vel incidenti amoris affectu amas quos amas: et aliquo modo in aliquo afficeris, qui et omnes facis, et omnia? Absit! Absurdum est, procul est a fide, alienum ab omnium Creatore. Quomodo ergo nos amas, si nos amore non amas? Sed amor tuus bonitas tua est, o summe bone, et summum bonum, Spiritus sanctus procedens a Patre et Filio, qui ab initio creaturæ fertur super aquas (Gen. 1, 2), id est super mentes filiorum hominum fluctuantes, omnibus se offerens, omnia ad se trahens inspirando, aspirando, noxia arcendo, providendo utilia, Deum nobis, et nos uniens Deo. Sic enim Spiritus sanctus tuus, qui amor dicitur Patris et Filii, et unitas, et voluntas, per gratiam suam in nobis inhabitans, et Dei in nobis charitatem commendans, et per ipsam ipsum nobis concilians, Deo nos unit per inspiratam nobis bonam voluntatem:

cujus bonæ voluntatis vehementia amor in nobis dicitur, quo amamus quod amare debemus, te scilicet. Nihil enim aliud est amor, quam vehemens et bene ordinata voluntas. Amas ergo te, o amabilis Domine, in te ipso cum a Patre et Filio procedit Spiritus sanctus, amor Patris ad Filium, et Filii ad Patrem: et tantus est amor, ut sit unitas; tantâ est unitas, ut sit homousion, id est eadem Patris et Filii substantia. Amas et te ipsum in nobis, mittendo Spiritum Filii tui in corda nostra, a dulcedine amoris et vehementia inspiratæ a te nobis bonæ voluntatis clamantem, *Abba, Pater* (*Galat. iv, 6*): sic nos efficiens tui amatores, imo sic te ipsum in nobis amans, ut qui primum sperabamus, quia noveramus nomen tuum, Domine, et gloriabamur in te, qui diligebamus nomen Domini in te, o Domine; jam per inspirantem nobis gratiam, per Spiritum adoptionis tuæ, omnia quæ Patris sunt, nostra esse confidentes, ipso te nomine invocemus per adoptionis gratiam, quo Filius tuus unicus per naturam.

☉ 15. Sed quia hoc abs te totum est, cujus amare hoc est benefacere; a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum, summe Pater luminum (*Jac. i, 17*): tu te ipsum amas in nobis, et nos in te, cum te per te amamus, et in tantum tibi unimur, in quantum te amare meremur: et participes efficimur, ut dictum est, orationis illius Christi Filii tui: *Volo ut, sicut ego et tu unum sumus, ita et ipsi unum in nobis sint* (*Joan. xvii, 11-21*). Genus enim tuum sumus, Domine: *genus Dei*, sicut dicit Apostolus tuus, transferens ethnici sententiam de malo vase in vas bonum, ut non nisi ipsam et vas bonum sapiat. *Genus, inquam sumus Dei* (*Act. xvii, 29*) et dii, filii Excelsi omnes (*Psal. lxxxii, 6*), cognatione quadam spirituali magnam apud te vindicantes affinitatem, cum per Spiritum adoptionis Filius tuus unum nobiscum nomen sortiri non dedignatur, et cum ipso et per ipsum præceptis salutaribus moniti et divina institutione formati audeamus dicere: *Pater noster qui es in cælis* (*Matth. vi, 9*). Amas itaque nos, in quantum nos efficiis tui amatores; et nos, amamus te, in quantum a te Spiritum tuum accipimus, qui est amor tuus, obtinentem et possidentem omnes affectionum nostrarum recessus, et perfecte eos convertentem in puritatem veritatis tuæ, et veritatem puritatis tuæ, in plenum amoris tui consensum: tantaque fit conjunctio, tanta adhæsiō, tanta dulcedinis tuæ fruitio, ut unitas ab ipso Domino nostro Filio tuo vocetur, dicente, *Ut sint ipsi unum in nobis*; tantæ dignitatis, tantæ gloriæ, ut subsequatur et dicat, *Sicut ego et tu unum sumus*. O gaudium, o gloriam, o divitias, o superbiam! Habet enim sapientia etiam sui generis superbiam, quæ dicit: *Mecum enim sunt divitiæ et gloria, opes superbæ et justitia* (*Prov. viii, 18*).

CAPUT VIII.

Per amorem nos fieri unum cum Deo.

16. Quid autem est absurdius uniri Deo amore, et non beatitudine? Beati enim vere et unice, et sin-

gulariter et perfecte beati, qui vere et perfecte amant te. *Beatum enim dixerunt populum cui hæc sunt*: sed mentiuntur, quia solus beatus cujus est *Dominus Deus ejus* (*Psal. cxliii, 15*). Quid enim est beatum esse, nisi non velle nisi bonum, et omnia habere quæcumque vult? Te igitur velle, et vehementer velle, quod est amare, et singulariter amare, qui amari non dignaris cum aliqua omnino re sive carnali sive spirituali, sive terrestri, sive cœlesti, quæ non ametur pro te; hoc demum est non velle nisi bonum, hoc est habere quæcumque vult omnia: quia habet te quis, in quantum amat te. Ergo, et amore et beatitudine uniti Deo, intelligimus quod vere *Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua* (*Psal. iii, 9*). Ideoque orationes nostras, vota, et sacrificia, et omnia nostra offerimus tibi, Pater, assidue per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum; credentes et intelligentes ex te, a te, et ad te, per ipsum nobis esse, quidquid nobis bene est, a quo ipsum esse habemus.

17. Quæ omnia per subministrationem Spiritus sancti tui habitantis in nobis credimus et intelligimus, quantum intelligere fas est: qui, ut dictum est, confirmans sibi et uniens spiritum nostrum, spirat in nobis, quando vult, quomodo vult, quantum vult: cujus sumus factura, creati in operibus bonis, existens sanctificatio nostra, justificatio nostra, amor noster. Ipse enim est amor noster, quo ad te pertingimus, quo te amplectimur. Alioquin, o incomprehensibilis majestas, comprehensibilis esse videris animæ te amanti. Licet enim nullus sensus cujuslibet animæ vel spiritus te comprehendat, tamen totum te, quantus es, comprehendit amor amantis, qui totum te amat quantus es, si tamen est totitas ubi non est particularitas; si quantitas ubi non est tantitas; si est comprehensibilitas ubi hæc omnia non sunt. Sed cum te amamus, afficitur spiritus noster Spiritui tuo sancto, per quem habitantem in nobis charitatem Dei diffusam habemus in cordibus nostris. Cumque amor tuus, amor Patris ad Filium, amor Filii ad Patrem, Spiritus sanctus habitans in nobis ad te est quod est, id est amor, omnem captivitatem Sion, id est animæ nostræ omnes affectiones in se convertens et sanctificans; amamus te, vel tu ☉ amas te in nobis; nos affectu, tu effectu: unum nos in te efficiens per unitatem tuam, id est ipsum Spiritum sanctum tuum, quem dedisti nobis, ut, sicut non est aliud Patri nosse Filium, nisi hoc esse quod est Filius, nihil aliud Filio nosse Patrem, nisi hoc esse quod est Pater; unde in Evangelio, *Nemo novit Patrem, nisi Filius; et nemo novit Filium, nisi Pater* (*Matth. xi, 27*); et sicut Spiritui sancto nihil est aliud nosse vel comprehendere Patrem et Filium, quam hoc esse quod est Pater et Filius; ita nobis (qui ad imaginem tuam conditi sumus, et ab illa per Adam inveterati, per Christum ad illam renovamur de die in diem) amantibus Deum nihil sit aliud amare et timere Deum, et mandata ejus observare, quam esse, et

unum spiritum cum Deo esse. Deum enim timere, et mandata ejus observare, hoc est omnis homo (*Eccles. xii, 13*). Adorande, tremende, benedicende, da eum nobis. *Emitte spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ (Psal. ciii, 30)*. Non enim in diluvio aquarum multarum, id est in perturbatione et confusione affectionum tam multarum, tam diversarum, ad Deum approximabunt. Jam satis, Domine, duravit cataclysmus iste, pœna filiorum Adæ. Adduc spiritum super terram : recedat mare, recedat antiquæ damnationis salsugo, et appareat arida, fontem vitæ sitiens. Veniat columba Spiritus sanctus, expulso teterrimo alite, et cadaveribus suis incumbente : veniat, inquam, columba, ramo olivæ, id est ramo refectionis et luminis, pacem annuntians (*Gen. viii*). Sanctificet nos sanctitas et sanctificatio tua, uniat nos unitas tua; ut Deo qui est charitas, velut cognata quadam affinitate per charitatis nomen sociemur, et per virtutem nominis uniamur.

18. Sed interest, Domine, quomodo quis te amet. Multi enim, sicut ait quidam a te illuminatus, amant veritatem lucentem, et non amant redarguentem (*S. Augustinus, Confessionum libro 10, cap. 23, n. 34*); justitiamque multi colunt affectu, a qua procul sunt effectu, approbantes eam, et amantes eam in se ipsa, non autem exercentes in se ipsis. Numquid isti vere te amant, o vera justitia Deus? numquid isti vere te amant? Philosophi mundi hujus olim eam coluerunt et affectu amoris, et effectu operis, in tantum ut diceretur de eis ab eis :

Oderunt peccare boni virtutis amore,
(HORAT., *Epist. I, xvi, 52*).

Sed convincuntur justitiam non amasse qui non amaverunt te, a quo fons et origo, et in quem finis et recursus veræ justitiæ, et sine quo omnes justitiæ hominum, sicut pannus menstruatæ. Non enim habebant fidem quæ per dilectionem operatur, licet affectatum quemdam amorem et opera quædam haberent honestatis : quæ quia ex fonte veræ justitiæ non prodibant, nec in veræ justitiæ finem ibant, tanto desperatius errabant, quanto fortius extra viam currebant. Via enim, Pater, Christus tuus qui dixit : *Ego sum via, veritas et vita (Joan. xiv, 6)*.

CAPUT IX.

Amorem constare observantia præceptorum.

19. Veritas ergo tua, vel vita ad quam itur, via per quam itur veram et simplicem nobis describit formam divinæ et veræ philosophiæ, dicens ad discipulos suos : *Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut et ego præcepta Patris mei servavi, et maneo in ejus dilectione (Joan. xv, 9, 10)*. Ecce dilectus dilecti, sicut in Psalmo legitur (*Psal. lxxvii, 13*), cum Patre diligit Filium, et Filius manet in dilectione Patris usque ad plenam mandatorum ejus observationem :

A rursumque dilectus dilecti, cum dilectus discipulus diligit magistrum Christum usque ad observationem omnium ejus mandatorum; et usque ad mortis necessitatem non perdit hanc voluntatem, in illuminatione veritatis et amoris ejus, rebus omnibus et idoneis ab bonum, et pronis in malum, et inter utrumque mediis bene utens in bono, quod proprium est christianæ virtutis. Est enim virtus, sicut jam ante nos dictum est, bonus usus liberæ voluntatis : opus vero virtutis, bonus illarum rerum usus, quibus etiam male uti possumus. Exinde, ne manca sit charitas, docemur amare proximum secundum legem charitatis puram : ut, sicut Deus non nisi se ipsum amat in nobis, et nos solum Deum dicimus amare, ita et proximum sicut nos incipiamus amare, in quo solum Deum amamus sicut in nobis ipsis.

20. Sed utquid, Domine, tot verba? Sed nuda est, Domine, et gelida et algens misera anima mea, et desiderans calefieri calore amoris tui. Ideo, vestem non habens, panniculos hos undecumque collectos contraho et consuo ad tegendam nuditatem meam; et non ut sapiens illa Sareptana duo ligna, sed surculos istos minutos, de deserti mei vastitate, de cordis mei spatiosa colligo vanitate, ut aliquando ingrediar in tabernaculum domus meæ, et faciam mihi de pugillo farinæ, et de hydria olei, et comedam et moriar, vel non tam cito moriar (*III Reg. xvii, 10-16*) : imo, Domine, non moriar, sed vivam et narrem opera Domini (*Psal. cxvii, 17*). Stans igitur in domo solitudinis quasi onager solitarius, et habitaculum habens in terra salsuginis, et attrahens ventum amoris mei (*Jerem. ii, 24*), os meum aperio ad te, Domine, et attraho spiritum. Et nunquam, Domine, quasi clausis oculis ad te inhiantem mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit. Saporem quidem sentio, dulcem a Deo, suavem a Deo et confortantem, ut, si perficeretur in me, nihil ultra quærerem : sed eum accipiens, nullo corporis visu, nullo animæ sensu, nullo spiritus intellectu advertere me permittis quid sit. Cum accepero, tenere et ruminare volo, et dijudicare ejus saporem : sed statim transit. Deglutio quidem illud, quidquid illud est, in spem vitæ æternæ : sed operationis ejus virtutem diu ruminando, omnibus animæ meæ venis et medullis quasi vitalem quemdam succum optabam transfundere, ut ab omnibus aliis affectionibus desiperet, et illud solum et semper saperet : sed festinat transire.

21. Et cum de inquisitione ejus, vel acceptione, vel usu, formata quædam lineamenta memoriæ gestio arctius impressa committere, vel etiam memoriam labilem scripto juvare, re et experimento cogor discere quid illud sit quod in Evangelio dicitur de Spiritu : *Et nescis unde veniat, aut quo vadat*. Quæcumque enim quasi quibusdam lineamentorum figuris commendare curavi memoriæ, quorum quasi quodam reductu, cum voluero, illuc me recolligam, ac per hoc subesse mihi velim posse quotiescumque

voluero; audiens a Domino, *Spiritus ubi vult spirat* (*Joan.* III, 8), et sentiens etiam in me quia non quando ego volo, sed quando ipse vult spirat: omnia illa mortua invenio, et insipida, et ad te solum levandos esse oculos, fons vitæ, ut in tuo solo lumine videam lumen. Ad te igitur, Domine, ad te sunt, et sint oculi mei ad te; in te, de te proficiant omnes animæ meæ profectus: et cum defecerit virtus mea, quæ nulla est, post te anhelent omnes ejus defectus. Sed interim quamdiu me differs, quamdiu miseram, et anxiam, et anhelantem post te animam meam protrahis? Absconde me, obsecro, in abscondito faciei tuæ a conturbatione hominum, et protege me in tabernaculo tuo a contradictione linguarum (*Psal.* XXX, 21). Sed jam asinus revocat, et pueri perstrepunt.

CAPUT X.

Professio cultus et amoris erga Deum.

22. Nunc ergo, Domine, plena fide te Deum colo, unum te omnium principium et sapientiam, qua sapiens est quæcumque anima sapiens est; et ipsum bonum, quo beata sunt quæcumque beata sunt. Te unum Deum colo, adoro, benedico: te ex toto corde meo, ex tota mente mea, et ex omni-

bus viribus meis, vel amo vel amare desidero. Quisquis angelorum vel bonorum spirituum te diligit, scio quia et me diligit, diligentem etiam se in te. Quisquis in te manet, et potest sentire preces vel affectiones humanas, scio quod in te me exaudit, in quo et ego eorum gloriæ congratulor. Quisquis te habet bonum suum, in te me adjuvat, nec mihi tui participationem potest invidere. Solius enim apostatæ spiritus est, nostram miseriam suam facere lætitiā, nostrum bonum suum damnum: nimirum quia a communi omnium bono et vera beatitudine lapsus, non est subditus veritati, privato suo gaudens, et commune omnium odiens bonum. Te igitur Deum Patrem, quo creatore vivimus; **243** te Sapientiam Patris, per quam reformati sapienter vivimus; te sanctum Spiritum, quem et in quo diligentes beste vivimus et beatissime vivemus; unius substantiæ Trinitatem, unum Deum, a quo sumus, per quem sumus, in quo sumus; a quo peccando discedimus; cui dissimiles facti sumus; a quo perire non permissi sumus; principium ad quod recurrimus, formam quam sequimur; gratiam qua reconciliamur; adoramus et benedicimus: tibi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EJUSDEM GUILLELMI

TRACTATUS

DE NATURA ET DIGNITATE AMORIS.

CAPUT PRIMUM.

Amorem homini naturaliter inditum, carnis vitio corruptum degenerasse.

1. Ars est artium ars amoris, cujus magisterium ipsa sibi retinuit natura, et Deus auctor naturæ. Ipse enim amor a Creatore inditus, nisi naturalis ejus ingenuitas adulterinis aliquibus affectibus præpedita fuerit; ipse, inquam, se docet, sed docibiles sui, docibiles Dei (*Joan.* VI, 45). Est quippe amor vis animæ naturali quodam pondere ferens eam in locum vel finem suum. Omnis enim creatura sive spiritualis, sive corporea, et certum habet locum quo naturaliter fertur, et naturale quoddam pondus quo fertur. Pondus enim, ut ait quidam vere philosophus, non semper fertur ad ima: ignem sursum, aquam deorsum, sic et de cæteris. Nam et hominem agit pondus suum, naturaliter spiritum ferens sursum, corpus deorsum, unumquodque in locum vel finem suum. Quis enim corporis locus? *Terra*, inquit, *es, in terram ibis* (*Gen.* III, 19). De spiritu vero in libro Sapientiæ: *Et revertetur, inquit, spiritus ad eum qui creavit eum* (*Eccle.* XII, 7). Vide hominem dissolutum, quomodo totus pondere suo fertur in

locum suum: cum res bene et ordine suo procedit, spiritus redit ad Deum, qui creavit eum; corpus ad terram, nec in terram solum, sed in elementa, ex quibus compactum et formatum erat. Cum enim quiddam in eo terra, quiddam aqua, et quiddam aer sibi vindicet; cum naturalis compactionis naturalis sit dissolutio, pondere suo unumquodque recurrit ad suum elementum: et tunc plena facta est dissolutio, cum horum omnium in locum suum facta fuerit restitutio. Quæ utrum corruptio, vel putredo, et non potius, ut dictum est, resolutio melius vocanda sit, judicet qui vult. Et cum horum nihil a naturæ suæ tramite aberrat; sola misera anima et degener spiritus, cum per se naturaliter eo tendat, peccati vitio corrupta nescit, vel difficile discit ad suum redire principium. Naturali quidem pondere suo semper eo impellitur: cum beatitudinem desiderat, beatitudinem somniat, non nisi beatus esse quærit. Beatus autem ille, et non alius, cujus est Dominus Deus ejus (*Psal.* CXLIII, 15). Sed beatitudinem quærens non in regione sua, nec in via sua, longe aberrat a naturali intentione sua. Ideoque amissa doctrina sua naturali, opus jam habet de-